

ВІДГУК

на дисертаційну роботу Рудакової Ліни Олегівни «Обґрунтування соціального медичного страхування працівників сфери охорони здоров'я» на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 22 «Охорона здоров'я» за спеціальністю 222 «Медицина»

1. Актуальність теми дослідження

Актуальність дисертаційного дослідження визначається системними проблемами функціонування галузі охорони здоров'я України, які в останні роки набули загостреного характеру під впливом реформування системи та повномасштабної збройної агресії. Сукупна дія цих чинників призвела до поглиблення структурних дисбалансів у кадровому забезпеченні, зростання інтенсивності праці медичних працівників та підвищення рівня їх соціально-економічної вразливості.

Наявні механізми фінансового забезпечення та соціального захисту персоналу охорони здоров'я, попри окремі позитивні зрушення, залишаються фрагментарними та недостатньо ефективними з позицій довгострокового відтворення кадрового потенціалу. Зокрема, Програма медичних гарантій, як базовий інструмент фінансування галузі, не забезпечує достатнього рівня гнучкості та ресурсної спроможності для покриття зростаючих витрат на утримання та розвиток медичного персоналу, що посилює ризики кадрового дефіциту та міграційних втрат.

Водночас існуючі інструменти добровільного медичного страхування мають обмежене охоплення та селективний характер, що не дозволяє розглядати їх як системний механізм соціального захисту медичних працівників. Це свідчить про відсутність цілісної моделі страхового забезпечення, яка б інтегрувала державні та корпоративні ресурси і враховувала специфіку професійних ризиків медичної діяльності.

Таким чином, актуальність теми дослідження обумовлена необхідністю наукового переосмислення існуючих підходів до соціального захисту медичних працівників та розроблення інституційно й економічно обґрунтованої моделі соціального медичного страхування, здатної забезпечити підвищення стійкості кадрового потенціалу та ефективності функціонування системи охорони здоров'я України в умовах сучасних викликів.

2. Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Згідно з вимогами дисертаційна є фрагментом комплексної науково-дослідної роботи кафедри управління охороною здоров'я Національного університету охорони здоров'я України імені П. Л. Шупика.

3. Ступінь обґрунтованості наукових положень дисертації, висновків та рекомендацій, сформульованих у роботі, їх достовірність

Обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків та практичних рекомендацій дисертаційної роботи не викликають сумнівів і забезпечуються належним теоретико-методологічним підґрунтям, логічно вибудованим дизайном дослідження, репрезентативністю емпіричної бази та застосуванням сучасних методів наукового пізнання.

Для досягнення поставленої мети автором використано комплекс взаємодоповнювальних методів дослідження, зокрема системного підходу та аналізу, бібліосемантичний, контент-аналіз, соціологічний, медико-статистичний, епідеміологічний методи, метод експертних оцінок, концептуального моделювання, що повною мірою відповідають завданням роботи та предмету дослідження.

Достовірність отриманих результатів підтверджується значним обсягом проаналізованого матеріалу. У ході дослідження опрацьовано дані державної статистичної звітності щодо кадрового забезпечення закладів охорони здоров'я (за 2020-2024 рр.), дані звітів виконання Програми медичних гарантій (за 2022–2025 рр.), результати соціологічного опитування 550 медичних працівників, а також матеріали експертного оцінювання за участю 30 фахівців.

Достовірність отриманих результатів значною мірою забезпечується належним рівнем статистичної обробки даних. Аналіз емпіричного матеріалу здійснено із застосуванням сучасних методів біостатистики та принципів доказової медицини з використанням ліцензійного програмного пакета Stata 12 (StataCorp LLC, США).

Автором обґрунтовано використано статистичні методи, адекватні характеру досліджуваних показників та поставленим завданням. Для опису результатів застосовано відповідні показники варіаційної статистики, а для оцінки міжгрупових відмінностей використано параметричні та непараметричні критерії залежно від типу змінних і характеру їх розподілу. Перевірку статистичних гіпотез проведено з дотриманням загальноприйнятого рівня значущості ($p < 0,05$).

Застосований статистичний інструментарій є достатнім, коректним та повністю відповідає сучасним вимогам до проведення медико-соціальних досліджень, що підтверджує обґрунтованість висновків і наукових положень, сформульованих у дисертаційній роботі.

Сформульовані автором наукові положення, висновки та рекомендації логічно впливають із результатів проведених досліджень, повністю відповідають поставленій меті та завданням роботи й ґрунтуються на достатній доказовій базі. Отримані результати характеризуються науковою обґрунтованістю, внутрішньою

узгодженістю та практичною значущістю, що дозволяє вважати їх достовірними та придатними для використання у практиці охорони здоров'я.

4. Наукова новизна одержаних результатів

Найбільш вагомим науковим результатом, одержаним уперше, є розроблення та обґрунтування концептуальних засад і дворівневої структурно-функціональної моделі соціального медичного страхування працівників сфери охорони здоров'я. Запропонована модель базується на інтеграції механізмів загальнообов'язкового солідарного та добровільного корпоративного страхування і передбачає поєднання профілактичного, лікувально-реабілітаційного та компенсаційного напрямів страхового захисту. Важливою перевагою моделі є включення до її структури механізмів страхування професійних ризиків і професійної відповідальності медичних працівників, що суттєво розширює традиційні підходи до соціального захисту персоналу галузі.

До наукових результатів, отриманих уперше, також належить комплексне обґрунтування соціо професійних відмінностей у захворюваності та фінансовій вразливості різних категорій медичних працівників. Виявлені закономірності стали підґрунтям для формування диференційованих підходів до організації страхового захисту залежно від професійної групи та рівня ризиків. Науковий інтерес становить і визначення структури чинників інституційної готовності закладів охорони здоров'я до впровадження соціального медичного страхування, що дало змогу обґрунтувати ключові організаційні, кадрові, інформаційні та фінансові передумови ефективного функціонування страхової системи.

Позитивної оцінки заслуговують результати, пов'язані з удосконаленням теоретико-методологічних засад соціального медичного страхування працівників охорони здоров'я. Автором систематизовано етапи розвитку страхових механізмів, уточнено понятійно-категоріальний апарат дослідження та розширено класифікаційні підходи до страхування. Удосконалено також організаційно-правові підходи до забезпечення страхового захисту медичних працівників шляхом обґрунтування системи взаємопов'язаних правових, фінансово-економічних, соціальних та управлінських гарантій.

Подальшого розвитку в дисертації набули наукові положення щодо ролі корпоративного медичного страхування як складової багаторівневої системи соціального медичного страхування та ефективного інструменту забезпечення кадрової стабільності закладів охорони здоров'я, методологічні підходи до адаптації міжнародного досвіду соціального медичного страхування до умов України на засадах солідарності, соціального партнерства, обов'язковості страхового захисту та превентивної спрямованості системи охорони здоров'я.

5. Теоретичне значення одержаних результатів

Теоретична цінність дисертаційної роботи полягає у розширенні наукових підходів до вивчення проблем соціального захисту медичних працівників та кадрового забезпечення системи охорони здоров'я. Отримані результати поглиблюють сучасні уявлення про взаємозв'язок між професійними ризиками, станом здоров'я медичних працівників, рівнем їх соціальної захищеності та стабільністю кадрового потенціалу галузі.

6. Практичне значення одержаних результатів

Практичне значення дисертаційної роботи полягає у розробленні та науковому обґрунтуванні концептуальних, організаційно-правових і фінансово-економічних засад упровадження соціального медичного страхування працівників сфери охорони здоров'я. Запропонована автором дворівнева модель соціального медичного страхування може бути використана при формуванні державної політики у сфері соціального захисту медичних працівників.

Практична цінність результатів підтверджується їх впровадженням на державному та галузевому рівнях. Зокрема, наукові положення і розроблена концептуальна модель використовуються у діяльності Комітету Верховної Ради України з питань здоров'я нації, медичної допомоги та медичного страхування під час підготовки нормативно-правових актів щодо реформування системи охорони здоров'я та соціально-страхового захисту медичних працівників.

Результати дослідження також впроваджено в освітню діяльність закладів вищої медичної освіти України, що підтверджено відповідними актами впровадження. Одержані результати також можуть бути використані для удосконалення кадрової політики, програм охорони праці, профілактики професійних ризиків і розвитку корпоративного медичного страхування в закладах охорони здоров'я.

7. Повнота представлення результатів у друкованих працях

Результати дисертаційного дослідження достатньо повно відображені в опублікованих наукових працях здобувача. Загалом за темою дисертації опубліковано 17 робіт, серед яких 6 статей у фахових виданнях, у тому числі 1 стаття у виданні, що індексується наукометричною базою Scopus, а також 11 тез доповідей у збірниках наукових конференцій.

8. Характеристика розділів, оцінка змісту дисертації, її завершеність в цілому

Розділи дисертаційної роботи логічно структуровані, взаємопов'язані та послідовно розкривають поставлену мету і завдання дослідження. Зміст кожного розділу відзначається аналітичною глибиною, належним рівнем теоретичного

узагальнення та достатнім обсягом емпіричного матеріалу, що забезпечує комплексний характер дослідження. У сукупності розділи формують цілісну наукову працю, в якій послідовно обґрунтовано теоретичні положення, проведено аналіз сучасного стану проблеми та запропоновано практико-орієнтовані рішення, що свідчить про завершеність дисертаційної роботи в цілому.

Дисертація викладена на 200 сторінках друкованого тексту, з яких 147 сторінок становить основний зміст. Робота містить 18 таблиць, 8 рисунків та 5 додатків. Структурно дисертація складається зі вступу, п'яти розділів, висновків і списку використаних джерел. Бібліографічний список охоплює 178 найменувань (з них 153 кирилицею та 25 латиницею), включаючи 17 власних наукових публікацій здобувача за темою дослідження.

У *вступі* обґрунтовано актуальність теми, визначено мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, а також охарактеризовано використані методи. Сформульовано наукову новизну, практичне значення, наведено відомості про апробацію результатів, публікації та особистий внесок здобувача.

Розділ 1 «Теоретико-методологічні основи соціального медичного страхування працівників сфери охорони здоров'я (Огляд літератури)».

Розділ містить ґрунтовний критичний аналіз теоретико-правових, історичних та міжнародних засад формування систем страхового захисту медичних кадрів. Автором запропоновано оригінальну періодизацію розвитку соціального страхування, що дозволяє системно простежити його еволюцію від ранніх форм взаємодопомоги до сучасних державних моделей. Важливим здобутком є ґрунтовне опрацювання понятійно-категоріального апарату, уточнення ключових дефініцій та розмежування обов'язкових і добровільних форм страхування, а також розширення класифікаційних підходів. Окремо обґрунтовано необхідність удосконалення нормативно-правової бази у сфері страхування. На основі узагальнення міжнародного досвіду доведено переваги солідарних багатоканальних систем медичного страхування та виявлено розрив між задекларованими нормами і фактичним рівнем захисту медичних працівників в Україні, що підкреслює потребу в подальшому законодавчому врегулюванні цієї сфери.

Розділ 2. «Матеріали і методи дослідження» має чітко виражений методологічний характер і присвячений обґрунтуванню дизайну дослідження, формуванню інформаційної бази та опису використаного методичного інструментарію. Автором детально визначено методологію та етапність дослідження, структуру дослідницьких інструментів, у т.ч. авторських анкет та

карт експертної оцінки, для проведення соціологічного опитування медичних працівників, та експертизи розробленої моделі.

Методичною перевагою розділу є коректне застосування сучасного статистичного інструментарію, що відповідає принципам біостатистики та доказової медицини. Забезпечено належну обробку даних із використанням програмного забезпечення, визначено критерії перевірки гіпотез та підходи до оцінки достовірності результатів.

У цілому розділ характеризується науковою обґрунтованістю методичних рішень та створює надійну базу для подальшого аналізу й інтерпретації отриманих результатів у наступних розділах дисертації.

Розділ 3 «Аналіз стану здоров'я та кадрового потенціалу медичних працівників як основа моделювання їх соціального страхування»

Розділ має вагоме теоретичне і практичне значення, оскільки містить системну оцінку кадрових, і медико-соціальних ризиків, що визначають потребу у впровадженні додаткових механізмів соціального захисту працівників галузі охорони здоров'я.

На особливу увагу заслуговують результати аналізу трансформації кадрового потенціалу системи охорони здоров'я України в умовах воєнного стану. Автором переконливо доведено наявність стійких негативних тенденцій, що проявляються у значному скороченні чисельності медичних працівників, поглибленні кадрового дефіциту та посиленні територіальних диспропорцій кадрового забезпечення. Важливим є висновок про обмеженість традиційних адміністративних та фінансових механізмів утримання персоналу і необхідність запровадження нових інструментів соціального захисту, зокрема системи соціального медичного страхування.

Безперечний науковий інтерес становлять результати дослідження стану здоров'я медичних працівників та професійно зумовлених ризиків. На підставі власного соціологічного дослідження здобувачем виявлено надзвичайно високий рівень психоемоційного навантаження серед персоналу, встановлено статистично значущі відмінності у структурі професійних ризиків між окремими категоріями працівників, а також охарактеризовано особливості захворюваності та поширення хронічної патології. Важливим здобутком є встановлення негативних поведінкових практик щодо збереження власного здоров'я та поширеності презентеїзму серед медичних працівників, що свідчить про недостатній рівень їх соціальної та страхової захищеності.

Загалом результати третього розділу є науково обґрунтованими, логічно узагальненими та формують доказову базу для подальшої розробки соціального медичного страхування працівників галузі охорони здоров'я.

Розділ 4 «Соціально-економічне та організаційно-правове обґрунтування впровадження соціального медичного страхування працівників галузі охорони здоров'я» має вагоме науково-практичне значення, оскільки поєднує результати фінансово-економічного, соціологічного та організаційно-правового дослідження, спрямованого на формування концептуальних засад розбудови системи страхового захисту медичних працівників.

На підставі проведеного аналізу обґрунтовано ресурсну обмеженість чинної моделі фінансування через Програму медичних гарантій і доведено необхідність диверсифікації джерел фінансування шляхом впровадження страхових механізмів соціального захисту.

Безперечний науковий інтерес становлять результати соціологічного дослідження, які засвідчили високий рівень фінансової вразливості медичних працівників, недостатнє охоплення добровільним медичним страхуванням та значний рівень особистих витрат на лікування. Важливим є встановлений автором високий рівень підтримки ідеї впровадження соціального медичного страхування серед різних професійних груп медичного персоналу, що свідчить про наявність сформованого суспільно-професійного запиту на створення спеціалізованої системи страхового захисту працівників галузі.

Суттєвим науковим здобутком розділу є розроблення авторського підходу до визначення сутності та структури організаційно-правових гарантій соціального медичного страхування медичних працівників. Здобувачем систематизовано суб'єктну структуру управління процесами страхування, обґрунтовано необхідність розширення меж страхового покриття з урахуванням професійних ризиків медичної діяльності та визначено ключові організаційні передумови ефективного функціонування страхової моделі.

Позитивної оцінки заслуговує також обґрунтування стратегічної ролі корпоративного медичного страхування як еволюційного етапу формування багаторівневої системи соціального захисту працівників охорони здоров'я. На підставі аналізу сучасного стану страхового ринку автором доведено перспективність колективних страхових програм для підвищення конкурентоспроможності закладів охорони здоров'я та утримання кадрового потенціалу галузі.

Розділ 5 «Обґрунтування концептуальної моделі соціального медичного страхування працівників сфери охорони здоров'я та оцінка її ефективності» є концептуально завершальним і найбільш узагальнюючим етапом дослідження, в якому автор переходить від аналітико-емпіричного обґрунтування до моделювання цілісної інституційної конструкції соціального медичного страхування для медичних працівників.

Структура розділу відзначається чіткою логікою та послідовністю викладення матеріалу і включає три взаємопов'язані підрозділи, що забезпечують повний цикл наукового обґрунтування - від формування концептуальних засад до структурно-функціонального моделювання та подальшої експертної верифікації.

У підрозділі 5.1 автор, спираючись на виявлені раніше негативні тенденції кадрового забезпечення та обмеженість фінансових можливостей чинної системи охорони здоров'я, переконливо обґрунтовує необхідність переходу до багатоканальної моделі фінансування. Важливим науковим результатом є формування системи базових принципів функціонування соціального медичного страхування для працівників галузі охорони здоров'я, що включає обов'язковість, загальність, солідарність, фінансову доступність, адресність і превентивність та адекватно враховує специфіку професійних ризиків медичної діяльності.

У підрозділі 5.2 представлено ключовий результат дисертаційного дослідження - авторську концептуальну дворівневу модель соціального медичного страхування. Її наукова новизна полягає в інтеграції двох взаємодоповнюючих контурів: обов'язкового солідарного державного страхування як базового рівня гарантій та добровільного корпоративного страхового захисту за участю закладів охорони здоров'я як роботодавців. Важливими інноваційними положеннями моделі є її превентивна спрямованість, що передбачає фінансування не лише лікування, а й заходів профілактики, скринінгів, психологічної підтримки та зниження впливу професійних шкідливих факторів, а також інтеграція механізму страхування професійної відповідальності, що сприяє зниженню професійного стресу та ризиків передчасного вибуття медичних працівників із професії.

У підрозділі 5.3 наведено результати експертної оцінки запропонованої моделі, які засвідчили високий рівень її теоретичної обґрунтованості та практичної доцільності. Отримані високі бальні оцінки та статистично підтверджена узгодженість експертних думок свідчать про надійність і прикладну життєздатність розробленої концепції.

Висновки дисертації є обґрунтованими, достовірними, повністю відповідають поставленій меті та завданням дослідження і відображають основні положення, що виносяться на захист.

Дисертаційна робота **відповідає вимогам академічної доброчесності**. За результатами аналізу тексту дисертації, наукових праць автора та наведеного бібліографічного апарату не встановлено фактів неправомірних запозичень без відповідного посилання на джерело. Ознак академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації або фальсифікації результатів дослідження не виявлено.

Незважаючи на загальне позитивне враження від дисертаційної роботи та її вагомий внесок у вирішення досліджуваної проблеми, окремі положення мають дискусійний характер і спонукають до висловлення певних зауважень та постановки запитань, відповіді на які сприятимуть більш повному розкриттю авторської позиції.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача

У 5.3-му підрозділі дисертаційного дослідження доцільно було б не обмежуватися аналізом позитивних характеристик та переваг запропонованої моделі соціального медичного страхування, а також здійснити експертну оцінку можливих перепон, ризиків та обмежень її впровадження. Такий підхід дозволив би забезпечити більш збалансоване бачення практичної реалізації моделі.

Окремі узагальнюючі висновки у розділах дисертації повторюють проміжні аналітичні положення, що частково знижує компактність викладення матеріалу; їх доцільно було б більш жорстко структурувати та уникати дублювання.

У ході наукової дискусії хотілося б почути відповіді на наступні питання:

1. У Вашому дослідженні показано, що чисельність середнього медичного персоналу скорочується значно швидше, ніж чисельність лікарів - на 21,23 % проти 13,36 %. Чим, на Вашу думку, можна пояснити таку негативну тенденцію саме серед середньої ланки медичних працівників і яким чином запропонована модель соціального медичного страхування може сприяти їх утриманню в системі охорони здоров'я?

2. Результати соціологічного дослідження засвідчили високий рівень підтримки ідеї соціального медичного страхування серед медичних працівників. А які чинники, на Вашу думку, можуть стати основними перешкодами для практичної реалізації запропонованої моделі, незважаючи на її підтримку професійною спільнотою?

3. Ви пропонуєте включити страхування професійної відповідальності медичних працівників до структури соціального медичного страхування. Хто у Вашій моделі має бути основним платником страхових внесків: сам медичний працівник, заклад охорони здоров'я чи держава?

ВИСНОВОК

Дисертація Рудакової Ліни Олегівни на тему «Обґрунтування соціального медичного страхування працівників сфери охорони здоров'я» є цілісним та завершеним самостійним науковим дослідженням, у межах якого здійснено наукове обґрунтування та запропоновано новий підхід до вирішення актуального науково-прикладного завдання, що полягає у розробленні концептуальної моделі соціального медичного страхування працівників сфери охорони здоров'я, спрямованої на підвищення рівня їх соціального захисту, збереження кадрового потенціалу галузі та зміцнення стійкості системи охорони здоров'я України.

Отримані авторкою результати характеризуються науковою новизною, належним рівнем обґрунтованості та мають важливе теоретичне і практичне значення. Вони базуються на достатньому за обсягом та достовірному медико-соціальному матеріалі, супроводжуються аргументованими узагальненнями й висновками та підтверджуються результатами апробації основних положень дослідження і належною публікаційною активністю здобувачки. Особистий внесок авторки є вагомим, чітко окресленим та простежується на всіх етапах виконання дисертаційної роботи.

За своєю актуальністю, методичним рівнем, обсягом проведеної роботи, науковою новизною, обґрунтованістю висновків і практичних рекомендацій дисертація відповідає вимогам пп. 6, 7, 8 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 № 44, що пред'являються до дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора філософії, а також вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40 із змінами, а її авторка заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 22 «Охорона здоров'я» за спеціальністю 222 «Медицина».

Офіційний опонент:

професор кафедри громадського здоров'я

Національного медичного

університету імені О.О. Богомольця,

д.мед.н., професор

Тетяна ГРУЗЄВА